

Hamriyye Kasidesinin Müellifi Belirsiz Farsça-Türkçe Manzum Bir Tercümesi

Turkish Persian Verse Translation of the Hamriyya Qasida, Author of Which Is Uncertain

Muhammet İNCE¹

Özet

Tasavvuf edebiyatının önemli şairlerinden Ömer İbnü'l-Fâriz'in şöhret bulmuş şiirlerinden bir tanesi "Hamriyye" kasidesidir. Arap edebiyatında olduğu gibi Fars ve Türk edebiyatında da çok ilgi gören kasidenin Arapça, Farsça ve Türkçe yapılmış çok sayıda tercüme ve şerhi bulunmaktadır. Bugüne kadar tespit edilen tercüme ve şerhlerin hemen hepsi tez, kitap ve makale gibi akademik çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmada ise Hamriyye kasidesinin Farsça ve Türkçe manzum olarak kaleme alınmış yeni bir tercümesi tanıtılmış, ardından eserin metni ortaya konulmuştur. Araştırmalar neticesinde, biri Vahid Paşa, diğeri Beyazıt Kütüphanesinde olmak üzere iki nüshası tespit edilen eserin, 17. asrın ikinci yarısından önce kaleme alındığı anlaşılmıştır. Bu çalışma ile Hamriyye kasidesinin Türk edebiyatı sahasında tespit edilen manzum tercümelerine bir yenisi eklenmiştir. Literatüre kazandırılan bu yapıt ile Hamriyye kasidesinin, asırlar içerisinde devam eden tesirinin gün yüzüne çıkmasına yardımcı olduğu gibi Türk tercüme geleneğinin anlaşılmasına da katkı sunmuştur. Yapılacak yeni araştırmalar, kasidenin henüz tespit edilmemiş manzum ve mensur tercümelerini ortaya çıkaracaktır.

Anahtar sözcükler: İbnü'l-Fâriz, Hamriyye, Eski Türk Edebiyatı, Tercüme, Şerh

Abstract

Omar Ibn al-Fâriz, a celebrated poet in Sufi literature, is renowned for his ode Khamriyya (Hamriyye), one of his most distinguished works. This ode has been extensively translated and commented upon in Arabic, Persian, and Turkish, reflecting its profound influence across these literary traditions. The translations and commentaries identified to date have been widely studied in academic contexts, forming the basis of numerous theses, books, and articles. This study introduces a newly discovered poetic translation of the Khamriyya in Persian and Turkish, presenting both the translation and the accompanying text of the work. Investigations reveal that this particular translation, extant in two known manuscript copies housed in the Vahid Pasha Library and the Beyazıt Library, predates the second half of the 17th century. Through this research, a new addition has been made to the corpus of Turkish poetic translations of the Khamriyya. The study underscores the enduring legacy of this seminal ode in Turkish literary tradition, illuminating the sustained influence it has exerted over centuries. Additionally, the discovery contributes to the broader understanding of the Turkish translation tradition, offering fresh insights into the cultural and linguistic interplay within Ottoman-era literary production. Future studies may uncover additional poetic and prose translations of the Khamriyya that remain unexamined, thereby further enriching the exploration of its literary reception and impact.

Keywords: Ibn al-Fâriz, Khamriyya, Classical Turkish Literature, Translation Studies, Literary Commentary

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karabük, Türkiye, mince@karabuk.edu.tr

Giriş

Tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Sultanü'l-Âşıkîn lakaplı Ömer İbnü'l-Fâriz 576 (1181) yılında Mısır'da dünyaya gelmiştir. Temel eğitimini tamamladıktan sonra manevi yönünü geliştirmek için bir dönem Mekke'ye gitmiştir. Mısır'a döndükten sonra Ezher Camii'nde vaizlik ve hatiplik yapmıştır. Bu görevindeyken 2 Cemaziyülevvel 632 (23 Ocak 1235) senesinin salı gününde vefat etmiştir. Şiirlerinin önemli bir kısmını Mısır'da iken kaleme alan şair, son derece hassas ruhlu ve coşkunu bir kişiliğe sahiptir. Hayatın doğal akışı içinde görüp duyduklarının arkasındaki mutlak güzelliği görüp ona âşık olmuş, ilahi aşk ve cezbenin verdiği coşkuyla şiirler yazmıştır (Dahdâh, 2003; el-Münâvî, ty., s. 497-501).

Çoğunluğunu kasidelerin oluşturduğu şiirleri, bir divanda toplanmıştır. Divanda yer alan önemli şiirlerinden bir tanesi Hamriyye kasidesidir. Kasidenin günümüze kadar tespit edilmiş Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere çok sayıda tercüme ve şerhi bulunmaktadır.²

Dâvûdu'l-Kayserî'nin (ö. 751/1350) *Şerhu'l-Kasîdeti'l-Mîmiyye*'si, Safadî Ebu'n-Necîb Abdulkâdir b. Muhammed b. Ömer'in (915/1509) *Talika ale'l-Kasîdeti'l-Hamriyye*'si, İbnü'l-Kemâl'in (ö. 940/1534) *Şerhu'l-Kasîdeti'l-Hamriyye*'si, Sibtu'l-Marsafî'nin (ö.965-66/1558-59) *ez-Zeccâcetü'l-Billûriyye fî-Şerhi'l-Kasîdeti'l-Hamriyye*'si, Bedreddîn Bûrînî'nin (ö. 1024/1615) *Bahru'l-Fâ'iz fî-Şerhi Dîvânî İbni'l-Fârizî*'i, Abdulganî Nâblusî'nin (ö. 1143/1731) *Keşfü's-Sirri'l-Gâmız fî-Şerhi Dîvânî İbni'l-Fârizî*'i, İbnu Acîbe'nin (ö.1224/1809) *Şerhu Hamriyyeti İbni'l-Fârizî*'i ve Emîn Hûrî'nin (1338/1919) *Cilâ'ü'l-Gâmız fî-Şerhi Dîvânî'l-Fârizî*'i bu güne kadar tespit edilen Arapça şerhleridir.

Hemedânî'nin (ö. 786/1385) *Meşâribü'l-Ezvâk*ı, Abdurrahman Câmî'nin (ö. 898/1492) *Levâmi-i Şerh-i Kasîde-i Hamriyye*'si ve İdrîs Bitlisî'nin (ö. 926/1520) *Şerh-i Kasîde-i Hamriyye*'si ise kasidenin bilinen Farsça şerhleridir.

Hamriyye kasidesinin Arapça ve Farsça şerhleri dışında çok sayıda mensur ve manzum Türkçe tercüme ve şerhi de bulunmaktadır. Abdüsselâm b. Nu'mân b. Halîl'in (ö.1000/ 1591-1592[?]) *Şerhu'l-Kasîdeti'l-Hamriyye*'si, İsmâîl Ankaravî'nin (ö.1041/1631) *Şerh-i Kasîde-i Hamriyye*'si, Şeyhî Abdülmecid Sivasî'nin (ö. 1049/1639) *Terceme-i Kasîde-i Hamriyye*'si, Vehbî-i Yemânî'nin (ö. 1065/ 1654-1655'ten sonra) *Şerh-i Hamriyye-i Fâriziyye*'si, Şifâî Mehmed Dede'nin (öl. 1081/1671) *Hediyetu'r-Rahme*'si, Salâhî Abdullâh Efendi'nin (ö. 1197/1782) *Tercümetü'l-Aşk*ı, Kara Mustafa Hulûsî Alâiyevî'nin (ö.1304/1886) *Leme'atu'l-Berkiyye fî-Şerhi Kasîdeti'l-Mîmiyye*'si, Mehmed Saîd'in (ö.1313/1896) *Tarab-Engîzî*'i, Ahmed Sâfi Bey'in (ö. 1344/1926) *İbnü'l-Fâriz'in Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*'si, Mehmed Nâzım Paşa'nın (ö. 1345/1926) *İbnü Fâriz Tercümesi*'si, Alî Salâhaddin Yigitoglu'nun (ö.1358/1939) *el-Menbelü'l-Fâ'iz fî-Tercemeti Dîvânî İbni'l-Fârizî ve Tâhirü'l-Mevlevî*'nin (ö.1951) Mollâ Câmî'nin yukarıda adı geçen eserinin tercümesi olan *Levâmi' Tercümesi*, bu güne kadar tespit edilen Türkçe tercüme ve şerhlerdir. Tespit edilen bu tercüme ve şerhler üzerine kitap, tez, makale türünde çalışmalar yapılmıştır.

Yukarıda ismi belirtilen bu tercüme ve şerhlerin önemli bir kısmı mensur olarak kaleme alınmışken, içlerinde mensur-manzum veya sadece manzum olanlar da vardır. Mollâ Câmî'nin *Levâmi-i Şerh-i Kasîde-i Hamriyye* (1309) adlı eseri, mensur-manzum olarak kaleme alınan eserlerdendir. Kasideyi genel olarak mensur şerh eden Câmî, şerh sırasında kasidenin beyitlerini Farsça rubailerle de açıklama yoluna gitmiştir. Mollâ Câmî'nin bu şerhi, Tâhirü'l-Mevlevî (ö.1951) tarafından *Levâmi Tercümesi* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Söz konusu tercüme günümüz harfleriyle yayımlanmıştır (İnce, 2021).

Salâhî Abdullah Efendi'nin *Tercümetü'l-Aşk* adlı eseri, mensur-manzum tercüme ve şerhler arasında değerlendirilecek eserlerden biridir. Kasideyi mensur olarak açıklayan Salâhî, "Terceme-i Beyt" başlığı altında kasidenin her bir beytini Türkçe bir beyitle de tercüme etmiştir (Deliktaş, 1990, İnce, 2018).

² Söz konusu tercüme ve şerhler hakkında detaylı bilgi için bk.: İnce, M. (2018). *İbnü'l-Fâriz'in Hamriyye Kasidesinin Arapça, Farsça ve Türkçe Şerhleri* [Doktora Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Abdülmeccid Sivasî'nin *Terceme-i Kaside-i Hamriyye*'si ise Hamriyye kasidesi üzerine yazılmış manzum tercümedir. Sivasî, kasidenin Arapça her bir beytini Türkçe bir beyitle tercüme etmiştir (Yıldırım, 2015).

Kütüphane araştırmalarımız sırasında Hamriyye kasidesinin henüz yayımlanmamış, başkaca Farsça ve Türkçe manzum tercümelerinin olduğu tespit edilmiştir. Küçük risalelerden ibaret olan bu tercümeler, genellikle mecmuaların içinde yer almakta olup kütüphane kataloglarında genellikle tercüme veya şerh oldukları belirtilmeden "Kasidetü'l-Hamriyye veya Kaside-i Hamriyye" gibi isimlerle kayıtlıdır. Ancak eserlerin içeriği incelendiğinde, bunların sadece Hamriyye kasidesinin metninden ibaret olmadığı, metinle birlikte tercüme veya şerhleri de barındırdığı anlaşılmıştır.

Söz konusu risalelerden bir tanesi çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir. İncelemeye konu olan bu risale, Hamriyye kasidesi üzerine yazılmış Farsça-Türkçe manzum bir tercümedir. Aşağıda, eser ve eserin nüshaları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra eserin çeviri yazılı metni ortaya konulmuştur.

Hamriyye Kasidesinin Farsça-Türkçe Manzum Tercümesi

İbnü'l-Fâriz'in bilinen tek eseri, içinde çoğunluğunu kasidelerin oluşturduğu divanıdır. Divanda yer alan şiirlerden biri "Mîmiyye" kasidesidir. İlahi muhabbet konusunu, içkiye ait özellikleri istiare ederek anlattığı için mütercim ve şârihler arasında daha çok "Hamriyye" adıyla şöhret olmuştur. Kasidenin beyit sayısı İbnü'l-Fâriz'in divanının matbu nüshalarında ve Hamriyye kasidesi üzerine yapılan bazı şerhlerde 41 iken, bazı yazma nüshalarda ve kaside üzerine yapılan diğer bazı şerhlerde 33 beyitten oluşmaktadır. Farklılığın altında yatan sebep, 23 ile 30. beyitleri arasında yer alan aşağıdaki sekiz beytin İbnü'l-Fâriz'e aidiyeti konusundaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır:

1. تَقَدَّمَ كُلُّ الْكَائِنَاتِ حَدِيثُهَا
قَدِيمًا وَلَا شَكْلَ هُنَاكَ وَلَا رَسْمٍ³
2. وَقَامَتْ بِهَا الْأَشْيَاءُ نَسَمًا لِحِكْمَةٍ
بِهَا احْتَجَبَتْ عَنْ كُلِّ مَنْ لَا لَهُ فَهْمٌ⁴
3. وَهَامَتْ بِهَا رُوحِي بِحَيْثُ تَمَارَجَا
إِتْحَادًا وَلَا جِرْمٌ تَحَلَّلَهُ جِرْمٌ⁵
4. فَخَمَّرٌ وَلَا كَرْمٌ وَأَدَمٌ لِي أَبٌ
وَكَرْمٌ وَلَا خَمْرٌ وَلِي أُمُّهَا أُمٌّ⁶
5. وَأَلْطَفَ الْأَوَانِي فِي الْحَقِيقَةِ تَابِعٌ
وَأَلْطَفَ الْمَعَانِي وَالْمَعَانِي بِهَا تَنْمُو⁷
6. وَقَدَّ وَقَعَ التَّفَرُّبِيُّ وَالْكُلُّ وَاحِدٌ
فَأَزْوَاحُنَا خَمْرٌ وَأَشْبَاخُنَا كَرْمٌ⁸
7. وَلَا قَبْلَهَا قَبْلٌ وَلَا بَعْدَ بَعْدِهَا
وَقَبْلِيَّةُ الْأَبْعَادِ فَهِيَ لَهَا حَتْمٌ⁹
8. وَعَصْرُ الْمَدَى مِنْ قَبْلِهِ كَانَ عَصْرُهَا
وَعَهْدُ أَبِيْنَا بَعْدَهَا وَلَهَا الْيَتْمٌ¹⁰

³ Varlık aleminde henüz resim ve şekli yokken onun sözü bütün varlıkların önüne gelmişti.

⁴ Her şey onunla varlığa büründü. Sonra bir hikmet sebebiyle anlayışı olmayan herkesten gizlendi.

⁵ Ruhum onun aşkıyla öyle karışıp bir oldu ki bu (ittihâd), bir bedenine diğerine girmesi değildir.

⁶ Âdem bana baba olduğunda üzüm çubuğu yoktu, şarap vardı. Onun annesi bana anne olduğunda şarap yoktu, üzüm çubuğu vardı.

⁷ Kapların inceliği hakikatte manaların inceliğine tabidir. Manalar da o kaplarla çoğalır.

⁸ Ayrılıklar meydana gelse de hepsi birdir. Ruhlarımız şarap, bedenlerimiz üzüm çubuğudur.

⁹ Ondan önce bir "önce" yok, ondan sonra bir "sonra" yoktur. Bütün sonraların öncesi olmak onun için kesindir.

¹⁰ Alemin yaratılışından önce şarabın şiresi sıklımlı olarak vardı. Ve babamız Âdem ondan sonra yaratıldığı için şarap yetim kaldı.

Tartışmalı olan bu beyitler, itihad ve hulûl anlayışını yansıttığı için Hamriyye kasidesinin sadece bazı nüshalarında yer aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Nâblusî (ty.), bu beyitlerden yedisi üzerine yazdığı *Lematü'n-nûr'il-mudiyye fi-şerhi'l-ebiyâti's-sebati mine'l-hamriyyeti'l-Fâriziyye* (vr. 67b-72a) adlı müstakil şerhinde, Hamriyye kasidesinin bazı nüshalarında yer alan bu beyitleri, dostlarının isteği üzerine şerh ettiğini ve bu beyitlerde sanıldığı gibi itihâd ve hulûlün olmadığını açıklamaya çalışmıştır.

Beyitlerin kasideye dahil edilmemesinin diğer bir sebebi, beyitlerde görülen kafiye tekrarıdır. İbnü'l-Fâriz'in âdetinden olmayan, özellikle kısa kasidelerinde görülmeyen kafiye tekrarlarının bu beyitlerde görülmesi, müstensihlerin bu beyitleri kasideye dahil etmemesine sebep olmuştur (Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 00814-018, vr. 290-291).

Bu ve benzeri sebeplerden, tercüme ve şerhlerin bir kısmında kasidenin bütün beyitleri ele alınırken kimilerinde sadece kasidenin 33 beyti ele alınmıştır. Çalışmamıza konu olan bu tercümede ise kasidenin sadece 33 beytinin tercüme edildiği görülmektedir.

Küçük bir risaleden ibaret olan bu tercüme, müellifi belirsiz biri tarafından 17. asrın ikinci yarısından önce kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Aşağıda da açıklanacağı üzere eserin, biri Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi diğeri Beyazıt Kütüphanesi olmak üzere, tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır. Her iki nüshada da mütercimnin adı ve tercümenin yazılış tarihi belirtilmemiştir. Ancak tercümenin bulunduğu Beyazıt nüshası içinde sekiz risale daha vardır. Bunların içinde müstensihi ve istinsah tarihi belli bazı risaleler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi *Kasîdetü'l-Bürde*'nin metnidir. Metnin sonunda kasidenin Muhammed b. Hüseyin tarafından “Evvel-i Cemâzilülâ sene 1063 (30 Mart 1653)” tarihinde; devamında gelen *Buğyetü'l-Mustefid fi-Abkâmi't-Tecvid* adlı risalenin ise “Evâhir-i Cemâzilülâ sene 1063 (19-28 Nisan 1653)” tarihinde yani yaklaşık bir ay sonra tamamlandığı kaydedilmiştir. Yazı karakterine bakıldığında mecmuada yer alan bütün risalelerin aynı hatla yazıldığı görülmektedir. Bahse konu olan Hamriyye tercümesinin de aynı kişi tarafından ve muhtemelen Ocak-Mart 1653 tarihinde istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Bu da tercümenin 17. asrın ikinci yarısından önce kaleme alındığını göstermektedir.

Tercüme Yöntemi ve Dili

Beyitler halinde tercüme edilen Hamriyye kasidesinin Arapça beyitleri başta verilmiş, ardından her bir beyit önce Farsça sonra Türkçe bir beyitle tercüme edilmiştir. Farsça beyitlerle Türkçe beyitlerin aynı kişi tarafından kaleme alındığını söylemek için ihtiyatlı olmak gerekir. Beyitlerdeki anlatım, kelime kadrosu gibi bazı hususlar karşılaştırıldığında kimi zaman Türkçe beyitlerin doğrudan Arapça beyitlerin tercümesi olmaktan ziyade, Farsça beyitlerin tercümesi gibi durmaktadır. Aşağıda örnek olarak verilen mısralar karşılaştırıldığında, Türkçedeki söyleyiş Farsçadaki söyleyişle çok benzerlik göstermekte ve Arapça mısradaki geçen “inde'l-gayz” (öfke anında) ifadesinin tercümesi Farsça beyitte yer almadığı gibi Türkçe beyitte de yer almamıştır:

وَيَحْلُمُ عِنْدَ الْعَيْظِ مَنْ لَا لَهُ حِلْمٌ¹¹

می بود اهل حلم انکه نبود اورا حلم¹²

Olmayan ehl-i hilim meyden olur şâhib-i hilim

Hamriyye kasidesinin Arapça metni, bahr-i tavîlin “Fe'ûlün/ mefâ'ilün/ fe'ûlün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmış, Farsça ve Türkçe beyitler, bahr-i remelin “Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Mütercimnin, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, Türkçe beyitleri vezne uydurmak için vasıl ve imaleye sıkça başvurduğu görülmektedir:

İçmişüz bezm-i ezeldæ bâde yârûn yâdına

¹¹ Hilim sahibi olmayan kişi öfke anında halim olur.

¹² Hilim sahibi olmayan kişi hilim sahibi olur.

Mest anuñla olmuşuz kim yoğiken bāğ u ker[e]m

Bu beyitte dikkat çeken bir husus ise beytin aczinde yer alan, üzüm çubuğu anlamındaki “kerm” kelimesinin vezin gereği “kerem” şeklinde okunma ihtiyacıdır. Bu şekilde okunduğunda ise ilk etapta söz konusu kelimenin, “cömertlik” anlamına gelen “kerem” kelimesiyle karıştırılmasına sebep olduğu görülmektedir. Ancak kelimenin etimolojisi incelendiğinde, *Kâmûs*'ta da ifade edildiği gibi, yaş üzümünşirasından elde edilen şarap, insanda “kerem” (كِرْم) ve cömertlik hasletinin ortaya çıkmasına sebep olduğu için yaş üzüme de “kerem” denilmiştir. Zamanla kelime tahfife uğrayarak “kerm” olmuştur (Mütercim Âsım Efendi, 2014, s. 5184). Dolayısıyla şairin kelimenin etimolojisine atıf yapmak adına “kerm”i “kerem” şeklinde okuduğunu varsaydığımızda hem vezin hem de mana karışıklığına sebebiyet verecek problem ortadan kalkmış olacaktır.

Vasıl ve imale dışında şairin vezin gereği başvurduğu diğer aruz uygulamalarından biri de “med”dir. Aşağıdaki mısralarda geçen “neng”, “kabr” ve “hüb” kelimeleri buna örnektir:

Qalmaya anlarda cürm ü *neng*-nāmıyla nedem

Kabr toprağına meyden saçsalar bir mürdenüñ

Sâkin olmaz *hüb* nağmeyle şehâ 'âlemde ğam

Şairler, uzun ünlüden sonra nun (ن) harfi bulunan hecelerde med yapmayı tercih etmezler. Aşağıdaki mısradaki geçen “rengîn” kelimesinde şairin med yaptığı görülmektedir:

Câm-ı meyden ger ola *rengîn* dest-i sâliküñ

Şairin vezin zaruretinden dolayı Arapça ve Farsça kökenli kelimelerdeki uzun ünlüleri kısa okuyarak “zihaf” yaptığı yerler vardır:

Mey güneş câmi *qamerdür* sâkzsi anuñ hilâl

Bâkîdür dâyim benümle ger fenâ bula 'azım

Bu mısralarda geçen “sâkî” ve “bâkî” kelimelerinde zihaf yapıldığı görülmektedir.

Medli hece karakteri taşımasına rağmen söz konusu heceyi medli okumayarak yaptığı zihaf örneği de vardır:

Ġarbda bir *mez*küm ola 'avdet kılarıdı aña şem

Ulamaya elverişli olan hecelerde vezin için vasıl yapmayarak “sekt” yaptığı yerler de mevcuttur:

Devr ibkâ kılmadı andan meger cāndan eşer

Qalmadı bâkî *hâkî*katde meger meyden isim

Beyitleri vezne uydurmak için özellikle beyitlerin *aczinde* yer alan Arapça kökenli devr (devir), ism (isim), resm (resim) azm (azim), hilm (hilim), lesm (lesim) ilm, (ilim), cism (cisim) nazm (nazım), cürm (cürüm), azm (azim), zulm (zulüm), hüküm (hüküm), hazm (hazim) ve sehm (sehim) gibi kelimelerde “tahrîk”e, yani ünlü türemesine giderek kelimeleri Türkçeleştirdiği anlaşılmaktadır.

Tercümenin Nüshaları

Yazma halinde olan eserin tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan bir tanesi, Kütahya Vahid Paşa (V) Kütüphanesi, Vahid Paşa Koleksiyonu 1351 numarada kayıtlıdır. “Kasîdetü'l-Hamriyye”¹³ adıyla kayıtlı olan yazmanın yaprak sayısı 5, satır sayısı 15'tir. Yazmanın iç sayfasında farklı bir yazıyla yazılmış Şeyhülislâm Yahyâ'nın

¹³ Bu eserin bir tercüme olduğu tarafımızdan kütüphaneye bildirildikten sonra eserin adı kütüphane kaydında “Terceme-i el-Kasîdetü'l-Hamriyye” olarak güncellenmiştir.

“Dâimâ uşşâkı öldürmekte istiğnâ eder/ Öldürür âhir bizi ol şûh istiğnâ ile” matlali gazeli ile Kemâl Paşazade'nin gusûlden sonra abdest gerekmediğine dair fetvası yer almaktadır. Yazmanın sonunda ise yine farklı bir yazıyla kaleme alınmış bazı dualar vardır. Bu nüshada Arapça ve Farsça beyitler siyah, Türkçe beyitler kırmızı kalemle yazılmıştır.

Eserin diğer bir nüshası, Beyazıt Kütüphanesi (B), Beyazıt Koleksiyonu B3179/2 numarada kayıtlıdır. Bir mecmuanın içinde olan eser 3b-7a varakları arasında yer almaktadır. Eserin adı hem kütüphane kaydında hem de içinde bulunduğu mecmuanın 1a varagında “Kasîdedü'l-Hamriyye” olarak kaydedilmiştir.

Mecmuanın içinde ayrıca *Kasîdetü'l-Emâlî* (1b-3b), *Kasîdetü'l-Münferice* (7a-8a), *Kasîdetü'l-Bürde* (8b-29a), *el-Mukaddimetü'l-Cezeriyye* (29a-33a), *Buğyetu'l-Mustefîd fî-Ahkâmi't-Tecvîd* (33b-55b), *Fevâidü'l-Hisân fi'l-İdğâm li'l-Hurûfi's-Sevâkin ve'l-Beyân* (56-60) ve *Dürri'n-Nezîd fi'l-Mesâili'l-Müteallikati bi't-Tecvîd* gibi risaleler de yer almaktadır.

Tercümenin Çeviri Yazılı Metni

Eserin metni ortaya konulurken, beyitlerin yazılış sıralamasında, yazmada olduğu gibi önce Arapça beyitler ardından sırasıyla Farsça ve Türkçe beyitlere yer verilmiştir. Arapça ve Farsça beyitler eski harflerle yazılmış, beyitlerin günümüz Türkçesiyle tercümesi dipnotta verilmiştir. Ardından Türkçe beyitlerin çeviri yazısı yapılmıştır. Tercümenin metni ortaya konulurken eldeki iki nüsha karşılaştırılmıştır. Farklılık arz eden yerlerde anlam bakımından daha uygun ve doğru olduğu düşünülen nüshadaki okunuş tercih edilerek metne dahil edilmiş, diğer nüshadaki farklılık dipnotta belirtilmiştir.

1. Beyit

شَرَبْنَا عَلَى ذِكْرِ الْحَبِيبِ مُدَامَةً
سَكْرُنَا بِهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ يَخْلُقَ الْكَرْمُ¹⁴

Ma bunuşşidim azl br yad bari bade
mest v hiran vhm بیش پیداء کرم¹⁵

İçmişüz bezm-i ezelde bâde yârûn yâdına
Mest anuñla¹⁶ olmuşuz kim yoğiken bâğ u ker[e]m

2. Beyit

لَهَا الْبَدْرُ كَأَنَّ وَهِيَ شَمْسٌ يُدِيرُهَا
هَلَالٌ وَكَمْ يَبْدُو إِذَا مَرَجَتْ نَجْمٌ¹⁷

mae taban kase ash an xor v saqi mae nu
çnd pida şd br av an dm biyamizd نجم¹⁸

Mey güneş câmi kamerdür sâkîsi anuñ hilâl
Her ne dem mezc olsa bâde zâhir olur nice necm

3. Beyit

وَلَوْلَا سَدَّهَا مَا اهْتَدَيْتَ لِحَانِهَا
وَلَوْلَا سَنَّاها مَا تَصَوَّرَها الْوَهْمُ¹⁹

¹⁴ Biz sevgiliyi anarak şarap içtik, üzüm çubuğu yaratılmadan önce onunla sarhoş olduk.

¹⁵ Ezelden beri, yaratana anarak şarap içtik. Üzüm çubuğu bulunmadan önce sarhoş olup kendimizden geçtik.

¹⁶ “Mest anuñla: Anuñ ile mest B.

¹⁷ (Şarabın) kendisi güneştir, dolunay onun kadehi, hilal ise onu dolaştırıp dağıtan (sakidir). Karıştırıldığında nice yıldızlar görünür.

¹⁸ Parlak ay onun kadehidir. O (şarap) güneştir ve yeni ay sakidir. Karıştırıldığında nice yıldızlar ortaya çıkar.

¹⁹ (Şarabın) kokusu olmasaydı meyhane yolunu bulamazdım. Parlaklığı olmasaydı zihin onu tasavvur edemezdi.

کر نبودی بوی خویش سوی خانش ره نبود
ور نبودی تاب او آنرا نیندیشد وهم²⁰

Hoş kokusu olmasa bulmaz idim ħumħānesin
Pertevi ger olmayaydı bādeyi bilmezdi vehm

4. Beyit

وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا الدَّهْرُ غَيْرَ حُشَاشَةٍ
كَأَنَّ خَفَاها فِي صُدُورِ النَّهْيِ كَتْمٌ²¹

جز رمق ایقا نکرد از باده این دور زمان
صان خفایش در دلان عاقلان می شد کتم²²

Devr ibkâ kılmadı andan meger cāndan eṣer
Şan ħafāsı ehl-i ‘aqluñ dillerinde oldı ketm

5. Beyit

فَإِنْ ذُكِرَتْ فِي الْحَيِّ أَصْبَحَ أَهْلُهُ
نُشَاوَى وَلَا عَارٌ عَلَيْهِمْ وَلَا إِيْتَمٌ²³

گر شود در حی یادش صبحرا اهلش رسد
جمله مستان را برایشان نی بود عار و ایتم²⁴

Ehl-i ħay zikrinden anuñ şubĥa sekrān ireler
Kalmaya anlarda cürm ü neng-nām ile nedem²⁵

6. Beyit

وَمِنْ بَيْنِ أَحْشَاءِ الدِّانِ نَصَاعَدَتْ
وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا فِي الْحَقِيقَةِ إِلَّا اسْمٌ²⁶

از در دلهائی خمها باده رندان رفت
در حقیقت را ازو باقی نمی شد جز اسم²⁷

Küplerüñ kıldı içinde bezm-i deyr içre şu ‘ūd
Kalmadı bākī ħaķīķatde meger meyden isim

7. Beyit

وَإِنْ خَطَرْتُ يَوْمًا عَلَى خَاطِرِ امْرِئٍ
أَقَامَتْ بِهِ الْأَفْرَاحُ وَأَرْتَحَلَ الْهَمُّ²⁸

بر دلی کس بگزرد گر باده اهل صفا
دل به شادی می شود هم می رود از جان غم²⁹

Ĥāṭırından geçse bir gün merd-i ħamgīnün şehā

²⁰ Eğer kokusu olmasaydı, meyhane yolu bulunmazdı. Onun parlaklığı olmasaydı vehm onu düşünmezdi.

²¹ Zaman, o şaraptan geriye son bir damladan başka bir şey bırakmadı. O dahi akıl ve idrak sahiplerinin sinesinde gizlenmiş sır gibidir.

²² Zamanın döngüsü, şaraptan geriye pek bir şey bırakmadı. O da akıl sahiplerinin gönlünde sır gibi gizlendi.

²³ Kabilede (mecliste) şarabın adı anılsa, kabile halkı sarhoş olur; ancak o sarhoşluktan onlara utanma ve günah yoktur.

²⁴ Şarabın adı kabilede anılsa, kabile halkı sabaha sarhoş olurlar. Bu sarhoşluktan onlara utanma ve günah yoktur.

²⁵ nedem: نكرم V.

²⁶ (Şarap), küplerin içinden yükseldi ve gerçekte onun adından başka bir şey kalmadı.

²⁷ Şarap, küplerin kalbinden çıkıp gitti. Gerçekte, ondan geriye isimden başka bir şey kalmadı.

²⁸ O şarap bir gün birisinin hatırına gelecek olsa, onun gam ve hüznü gider yerini tam bir sevinç alır.

²⁹ O şarap, safa ehlinden birinin hatırına gelse, içindeki keder ve üzüntü gider, gönlü sevinir.

Şevk ile şādī gelür dilden gider hemm ü elem

8. Beyit

وَلَوْ نَظَرَ النَّدْمَانُ حَنَمَ إِنَائِيهَا
لَأَسْكَرَهُمْ مِنْ دُونِهَا ذَلِكَ الْخَتْمُ³⁰

گر کند یاران نظر بر نقش مهر جام می
جمله شان را مست کردی از نظر نقش ختم³¹

Ger naẓar yārān kılaydı cām-ı rindān mührine
Mest iderdi cümlesin ol naqş-ı ħatm-i cām-ı Cem

9. Beyit

وَلَوْ نَضَحُوا مِنْهَا ثَرَى قَبْرِ مَيِّتٍ
لَعَادَتْ إِلَيْهِ الرُّوحُ وَأَنْتَعَشَ الْجِسْمُ³²

گر فشاندند را بخاک گور مرده رشحه
باز گردد جان او درحال بر خیزد جسم³³

Ķabr toprağına meyden saçsalar bir mürdenün³⁴
Cānı ‘avdet eyleyüp kāyim olaydı cism o dem

10. Beyit

وَلَوْ طَرَحُوا فِي فِيءِ حَائِطِ كَرْمِهَا
عَلِيلاً وَقَدْ أَشْفَى لَفَارَقَهُ السُّقْمُ³⁵

خسته اندازند ور در سایه دیوار باغ
برلب آمد جان اورا می رهاند از سقم³⁶

Sāye-i dīvār-ı bāğa atsalar bir ħaste-dil
Ölmelü olsa şehā zā’ il ola cümle seħam

11. Beyit

وَلَوْ قَرَّبُوا مِنْ حَائِطِهَا مُقْعَدًا مَشَى
وَيَنْطِقُ مِنْ دُكْرَى مَذَاقِهَا الْبُخْمُ³⁷

پای بنده می رود نزدیک شد خمخانه اش
کنکرا گوینده شد گر می چشد از جام جم³⁸

Seyr ide mađluc eğer olsa yaħın meyhāneye
Bī-zebān gūyā ola meyden irişse aña nem

12. Beyit

وَلَوْ عَيَّقَتْ فِي الشَّرْقِ أَنْفَاسُ طَيْبِهَا

³⁰ Meclisteki dostlar, şarap testisinin mührüne bakacak olsalar, o mühür onları şarap olmaksızın sarhoş eder.

³¹ Dostlar, şarap kadehinin mühründeki nakşa bakacak olsalar, mühürdeki nakşa bakmaktan hepsi sarhoş olurdu.

³² Eğer ölmüş birinin mezarı toprağına o şaraptan biraz serpseler, ruhu ona geri döner cesedi canlanır.

³³ Ölünün kabrinin toprağına bir damla saçsalar, ruhu geri gelir cesedi derhal ayađa kalkar.

³⁴ bir mürdenün: mürde birinün B.

³⁵ Eğer bir hastayı onun asma duvarının gölgesine atsalar (ölüme terk etseler), o hasta şifa bulup hastalıktan kurtulur.

³⁶ Eğer üzüm bağının duvarının gölgesine bir hastayı atsalar, canı dudağına gelmiş o (hasta), hastalıktan kurtulur.

³⁷ Onun meyhanesine bir kötürümü yaklaştırsalar kötürüm yürür; onun tadının anılmasından dolayı, dilsiz konuşmaya bağlar.

³⁸ Yürüyemeyen (kişi) onun meyhanesine yakın olunca yürüyerek gider. Dilsiz olan, Cem’in (kadehine benzeyen) kadehinden tatsa konuşan (bir hâtip) olur.

وَفِي الْعَرَبِ مَرْكُومٌ لَعَادَ لَهُ الشَّمُّ³⁹

گر رود در شرقرا زانفاس بویش نفحه
ور بود در غرب مزکومی ورا کردید شم⁴⁰

Zāhib olsa⁴¹ şarğa ger enfās-ı t̄ibi bādenüñ
Ġarbda bir⁴² mezkūm ola ‘avdet kılarıd⁴³ aña şem

13. Beyit

وَلَوْ خُضِبَتْ مِنْ كَأْسِهَا كَفُّ لَأَمْسِ
لَمَّا ضَلَّ فِي لَيْلٍ وَفِي يَدِهِ النَّجْمُ⁴⁴

گر⁴⁵ کند از جام می رنگین دست جویندهرا
نی بود کمراه شب در دست او باشد نجم⁴⁶

Cām-ı meyden ger ola rengīn dest-i sālīkūñ
Olmaya gümrāh-ı şeb destinde olsa t̄āb-ı necm

14. Beyit

وَلَوْ جَلِيَتْ سِرّاً عَلَى أَكْمِهِ عَدَا
بَصِيراً وَمِنْ رَأُوقِهَا تَسْمَعُ الصُّمُّ⁴⁷

بنکرد اعمی اگر پیدا بود بر وی نهران
از صدای عصیر میرا بشناسد خوش اصم⁴⁸

Kör ola bīnā eger zāhir ola dilde nihān
Reşḥa-i ‘aşrinden anuñ istimā‘ eyler aşam

15. Beyit

وَلَوْ أَنَّ رُكْبًا يَمَّمُوا تُرْبَ أَرْضِهَا
وَفِي الرُّكْبِ مَلْسُوعٌ لَمَّا ضَرَّهُ السُّمُّ⁴⁹

گر سوارانرا بخاک بادهرا عزمی کنند
در سواران شد گزیده نی زیان اورا زسم⁵⁰

Ḥāk-i bāğına meyūñ ger қаşd ide ehl-i sülük⁵¹
Hemrehī melsū‘ ola aña zarar kılmaya sem

16. Beyit

وَلَوْ رَسَمَ الرَّاقِي حُرُوفَ اسْمِهَا عَلَى

³⁹ Onun güzel kokusu doğuda yayılsa, batıda nezle olanın koku alma duyusu geri gelir.

⁴⁰ Onun güzel kokusundan bir esinti doğuya gitse, batıda nezle olanın koku alma duyusu geri gelir.

⁴¹ olsa: - B.

⁴² bir: bu V.

⁴³ ola: olsa; kılarıd: kılaydı V.

⁴⁴ Birinin avucu, onun kadehine dokunmaktan dolayı (kızıla) boyansa, elinde yıldızla (yıldız varmışçasına) karanlıkta yolunu şaşırılmaz.

⁴⁵ ger: güm B.

⁴⁶ Arayanın eli şarabın kadehiyle renklendirilmiş olsa, onun elinde yıldız olur gece yolunu kaybetmez.

⁴⁷ Eğer (mühürlü olan o şarap) anadan doğma kör birine gizlice açılsaydı (körün) gözleri görür, sağırılar da onun süzgecinin şırlıtısından yeniden iştirdi.

⁴⁸ (Şarabın mührü) körün yanında gizlice açılsa, gözleri görür. Şırasının sesinden sağırın kulakları duyar/açılır.

⁴⁹ Bir kervan onun bulunduğu topraklara yönelse ve aralarında yılan sokmuş biri bulunsa o kimseye zehir zarar vermezdi.

⁵⁰ Süvariler, şarabın olduğu toprağa doğru gitmeye karar verse, aralarındaki (yılan tarafından) ısırılmış zehir zarar vermez.

⁵¹ süvâr: sülük V.

جَبِينِ مُصَابِ جُنِّ أَبْرَاهُ الرَّسْمِ⁵²

گر نویسد حرفهای باجم می افسون کنی⁵³
بر جبین مبتلای جن شود شافی رسم⁵⁴

Resm ide rākī eger alnına ḥarfın bādenüñ
Cinle mecnün olanuñ ‘aḳil kılar anı resim

17. Beyit

وَفَوْقَ لَوَاءِ الْجَيْشِ لَوْ رَقِمَ اسْمُهَا
لَأَسْكُرَ مَنْ تَحْتَ اللِّوَا ذَلِكَ الرَّقْمُ⁵⁵

گر نویسد نام می را بر لوآء لشکری
مست کرد رانکه در زیرش بود رسم رقم⁵⁶

Nām-ı mey ger resm ola bir ‘askerüñ sancağına
Sāyesinde cümleyi mest eyleye resm-i raḳam

18. Beyit

تُهَدَّبُ أَخْلَاقَ النَّدَامَى فَيَهْتَدِي
بِهَا لِطَرِيقِ الْعَزْمِ مَنْ لَأ لَهُ عَزْمُ⁵⁷

می کند پاکیزه می اخلاق یاران بزم
مهتدی بادی شود انکه نشد ویرا عزم⁵⁸

Feyz-i mey taḥḥir ider ehl-i bezim aḥlāḳını
Reh-nümā olur aña kim olmaya şāḥib ‘azim

19. Beyit

وَيَكْرُمُ مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْجُودَ كَفُّهُ
وَيَحْلُمُ عِنْدَ الْعَيْظِ مَنْ لَأ لَهُ حِلْمُ⁵⁹

می شود اهل کرم انکس نشد ویرا سخا
می بود اهل حلم انکه نبود اورا حلم⁶⁰

Olmayan ehl-i kerem meyden olur şāḥib seḥā
Olmayan ehl-i ḥilim meyden olur şāḥib-i ḥilm

20. Beyit

وَلَوْ نَالَ فِئْمُ الْقَوْمِ لَنَمَّ فِدَامِهَا
لَأَكْسَبَهُ مَعْنَى شَمَانِلِهَا اللَّئِمُ⁶¹

گر بیوسد جاهلی از مردمان سر بندئی

⁵² Efsuncu, onun adının harflerini cinnet geçiren birinin şakağına yazıp resmetse, bu yazı onu iyileştirirdi.

⁵³ B. کر: بکی.

⁵⁴ Efsuncu, şarabın harflerini cin çarpmışın alnına yazsa (resmetse), o resim ona şifa verir.

⁵⁵ Şayet onun ismi ordunun sancağı üzerine işlenseydi, bu nakış sancak altındakileri sarhoş ederdi.

⁵⁶ Şarabın ismi askerın sancağına yazılrsa, yazılaların resmi, sancağın altındakileri sarhoş ederdi.

⁵⁷ Meclis ehlinin kötü huylarını temizler, azmi olmayanlara azim yolunu gösterir.

⁵⁸ Şarap, meclisteki dostların ahlakını güzelleştirir. Azmi olmayanlara doğru yolu gösterir.

⁵⁹ (Şarap sayesinde) eli cömertliğe alışmamış kimse, kerim olur. Öfke anında tahammülü olmayan, halim olur.

⁶⁰ (Şarap sayesinde) cömertliği olmayan, iyilik sahibi olur. Tahammülü olmayan, tahammül sahibi olur.

⁶¹ Kavmin en aḥmağı, (şarap testisinin) süzgecini öpebilseydi, o öpücük ona şarabın özelliklerinin manasından bir şeyler kazandırır.

میدهد آن دم ورامعنای اوصافش لثم⁶²

İrişe nādāna ger yek būseyi ser-bend-i ħum
Bādenūn aḥlāk-ı fazlın feyz ide aña leşim

21. Beyit

يَقُولُونَ لِي صَفَهَا فَأَنْتَ بِوَصْفِهَا
خَيْرٌ أَجَلَ عِنْدِي بِأَوْصَافِهَا عِلْمٌ⁶³

وصفا کن گفتند مارا تو بدانی حال می
گفتم آری نزد من را هست باوصافش علم⁶⁴

Vaşf kıl dirler baña sen bādenūn ḥālātını
Didüm evşāfına vardur bādenūn bende ‘ilim

22. Beyit

صَفَاءٌ وَلَا مَاءٌ وَلَطْفٌ وَلَا هَوَا
وَنُورٌ وَلَا نَارٌ وَرُوحٌ وَلَا جِسْمٌ⁶⁵

آب نی دلرا صفا هم لطف جانرا نی هوا
نورسر آتش نی وهم محض روحست نی جسم⁶⁶

Dil şafāsı cān senāsı nūr-ı muṭlaq cām-ı mey
Şanma āteş nağme-i rūḥ-ı Ḥudādur bī-cisim

23. Beyit

مَحَاسِنُ تُهْدِي الْمَادِحِينَ لَوْصَفِهَا
فَيُحْسِنُ فِيهَا مِنْهُمْ النَّثْرُ وَالنَّظْمُ⁶⁷

هست در می را محاسن رهنمای واصفان
خوب شد در مدح می را از ایشان نثر و نظم⁶⁸

Meyde var cānā meḥāsin reh-nümā vāşıflara
Vaşf-ı meyde ħüb olur anlarda her neşr ü nazım

24. Beyit

وَيَطْرَبُ مَنْ لَمْ يَدْرِهَا عِنْدَ ذِكْرِهَا
كَمْشَتَاقٍ نَعْمٌ كُلَّمَا ذُكِرَتْ نَعْمٌ⁶⁹

میشود خندان زیاده انکه نمی دانست می
همچو مشتاق نعم را گر بود یاد نعم⁷⁰

Bilmeyen meyden ḥaber gūş itse nāmın şād olur
Şanki müştāk-ı Nu‘um ger yād ola nām-ı Nu‘um

⁶² Halkın en cahili, (şarap testisinin) ağızdaki tülbenti öpse, o öpücük ona (şarabın) vasıflarının manasını hemen verir.

⁶³ Bana, “Onun vasıflarını anlat çünkü sen onun vasıflarından haberdarsın.” diyorlar. Evet, bende onun vasıflarına dair bilgi var.

⁶⁴ Sen şarabın hallerini biliyorsun, bize tarif et dediler. Evet dedim, bende onun vasıflarına dair bilgi var.

⁶⁵ (O içki) saftır ama su değil, latiftir ama hava değil, nurdur ama ateş değil, ruhtur ama cisim değildir.

⁶⁶ Su değil gönül sefasıdır, hava değil cana lütuftur, ateş değil nurdur ve cisim değil saf ruhtur.

⁶⁷ Güzelliği, onun sıfatını övenlere yol gösterdiği için hakkında yazılan şiir de nesir de güzeldir.

⁶⁸ Şarapta, onu vafedenlere rehberlik edecek güzellikler vardır. Ondandır dolayı şarabı öven şiir ve nesir güzel oldu.

⁶⁹ Nu‘m’un adı her anıldığında Nu‘m’un âşıkları gibi, o şarabın da adı anıldığında onu bilmeyenler sevinçten titrer.

⁷⁰ Nu‘m’un adı anıldığında Nu‘m’un âşığı gibi, o şarabın da adı anıldığında onu bilmeyenler sevinir (güler).

25. Beyit

وَقَالُوا شَرِبْتَ الْإِثْمَ كَلًّا وَإِنَّمَا
شَرِبْتَ الَّتِي فِي تَرْكِهَا عِنْدِي الْإِثْمُ⁷¹

تو گنه نوشی بگفتند نیست او گفتم ولی
نوش کردم باده نزدم رهایش شد اثم⁷²

Bāde vaşfın gūş idüp nūş itdügün dirler cürüm
Ben ayıķ⁷³ nūş eyledüm terk eylemek anı işim

26. Beyit

هَنِينًا لِأَهْلِ الدَّيْرِ كَمْ سَكُرُوا بِهَا
وَمَا شَرَبُوا مِنْهَا وَلَكِنَّهُمْ هُمُ⁷⁴

خوشگوارست اهل دیرا چند شدند مستان می
باده کهنه نوشیدند ولی کردند هم⁷⁵

Hoş dem olsun ehl-i deyre nice mestān oldılar
Açmadılar eski meyden kıldılar lākin ‘azim

27. Beyit

وَعِنْدِي مِنْهَا نَشْوَةٌ قَبْلَ نَشَائِي
مَعِيَ أَبَدًا تَبْقَى وَإِنْ بَلِيَ الْعَظْمُ⁷⁶

نزدم از می هست مستی پیش ایجاد وجود
می بود با من ابدرا ور بیوسید این عظم⁷⁷

Bendeki mestāneliķ kim ōñ vüçüdümdan benüm
Bāķīdür dāyim benümle ger fenā bula ‘azım

28. Beyit

عَلَيْكَ بِهَا صَرْفًا وَإِنْ شِنْتَ مَرْجَهَا
فَعَدْلُكَ عَنِ ظَلَمِ الْحَبِيبِ هُوَ الظُّلْمُ⁷⁸

از می⁷⁹ صافی بنوشی ور بخواهی⁸⁰ مزج او
جز زلال لعل دلبر می بود محض ظلم⁸¹

Bāde-i şāfiden⁸² iç ḥalt etmek isterseñ eğer
Ağzı yārinden nigāruñ ğayra meyl etmek zulum

29. Beyit

⁷¹ “Onu içmekle günah işledin.” dediler. Yok, hayır! Asıl içilmediğinde günah olanı içtim ben.

⁷² “Sen günah olan şarabı içiyorsun.” dediler. “Hayır.” dedim. Lakin öyle bir şarap içtim ki onu terk etmem günah olur.

⁷³ ayıķ: anı B.

⁷⁴ Manastır ehline afiyetler olsun. İçmeyip sadece içmeye niyetlendikleri halde ne kadar da sarhoş oldular.

⁷⁵ Manastır ehline afiyet olsun ne kadar da sarhoş oldular. Eski şaraptan içmediler lakin azmettiler.

⁷⁶ Ben doğmadan önce o şaraptan bende bir neşve vardı. Kemiklerim çürüse bile o neşve benimle sonsuza dek kalacaktır.

⁷⁷ Var olmadan önce, o şaraptan bende bir sarhoşluk vardı. Kemiklerim çürüse de o sarhoşluk sonsuza dek benimle olacaktır.

⁷⁸ Şarabın (su) katılmamışını iç. Ona bir şey karıştırmak istediğinde (sevgilinin dişlerinin suyunu kat) sevgilinin dişlerinin suyundan yüz çevirmen (sevgilinin dişlerinin suyundan başka bir şey katman) zulmün ta kendisidir.

⁷⁹ V. آری: از می

⁸⁰ B. بخواهی: خواهی

⁸¹ Evet, onu doğrudan (su katmadan) iç ve eğer karıştırmak istiyorsan sevgilinin dudağının suyundan başkası zulmün ta kendisi olur.

⁸² şāfiden: - V.

فَدَوَّنَتْهَا فِي الْحَانَ وَاسْتَجَلَّهَا بِهِ
عَلَى نَعْمِ الْأَحْزَانِ فَهِيَ بِهَا غَنَمٌ⁸³

بادهء در خمخانه کيرو اندرين پيدا بکن⁸⁴
بر صدای نغمهآرا باده می نوشد غنم⁸⁵

Bādeyi meyḥānede nūṣ eyle andan cilve kııl
Nağme-i elḥān ile nūṣ eylemek anı ğunum

30. Beyit

فَمَا سَكَنْتُ وَالْهَمُّ يَوْمًا بِمَوْضِعِ
كَذَلِكَ لَمْ يَسْكُنْ مَعَ النَّعْمِ⁸⁶

می نشد با هم بهم روزی بجایی هر دمی⁸⁷
آنچنان ساکن نبودى با صدای خوب غم⁸⁸

Bāde kıılmaz hemm ile bir yerde bir ğün hiç qarār
Sākin olmaz ḥūb nağmeyle ṣehā ‘ālemde ğam

31. Beyit

فَفِي سَكْرَةٍ مِنْهَا وَلَوْ عُمُرَ سَاعَةٍ
تَرَى الدَّهْرَ عَبْدًا طَائِعًا وَكَالْحَكْمِ⁸⁹

باش در مستی زمی عمرت بود ور ساعتی
بنده بینی دهررا باشد ترا بر وی حکم⁹⁰

Bādeden mestāne ol ‘ömrün⁹¹ ola sā‘at eger
Göresin münkād bende kılasın dehre ḥüküm

32. Beyit

فَلَا عَيْشَ فِي الدُّنْيَا لِمَنْ عَاشَ صَاحِبًا
وَمَنْ لَمْ يَمُتْ سُكْرًا بِهَا فَاتَهُ الْحَزْمُ⁹²

در جهان نی⁹³ زندهگی آنرا نشد مستانه را
آنکه در مستی نمیرد نی بود ویرا حزم⁹⁴

‘İṣreti dūnyāda yoğ anuñ dirildi bādesiz
Olmayan mestāne meyden öliserdür bî-ḥazim

33. Beyit

عَلَى نَفْسِهِ فَأَيُّبُكَ مَنْ ضَاعَ عُمُرُهُ

⁸³ Onu meyhanede ara ve cilvesine talip ol. Ezgilerin nağmesiyle iç ki ganimet bulasın.

⁸⁴ مکن بکن V.

⁸⁵ Şarabı meyhaneden bulup getir. Nağmelerin sesiyle şarap içmek ganimettir.

⁸⁶ Gam ile nağme bir ğün bile bir arada durmadığı gibi o şarap ile gam bir arada durmaz.

⁸⁷ B. همدمی: هر دمی.

⁸⁸ Şarap, bir ğün bile gam ile bir yerde birlikte olmadığı gibi güzel ses ile gam da birlikte durmaz.

⁸⁹ Onunla bir saatliğine sarhoş kaldığında, zaman senin emrinde bir köle, sen de onun hâkimi olduğunı göreceksin.

⁹⁰ O şarapla ömründe bir saatliğine sarhoş olduğunda, zamanı bir hizmetçi, senin onun üzerinde hüküm olduğunı görürsün.

⁹¹ ‘ömrün: ‘ömrden

⁹² O şaraptan içmediği için bu dünyada ayık olarak yaşayan kimseye hayat yoktur. Onun sarhoşluğuyla ölmemiş kimse akıl ve hikmeti kaçırmıştır.

⁹³ بی بی B.

⁹⁴ O şarapla sarhoş olmayana bu dünyada hayat yoktur. Sarhoşluktan ölmeyen kişinin aklı, basireti yoktur.

وَلَيْسَ لَهُ فِيهَا نَصِيبٌ وَلَا سَهْمٌ⁹⁵

بر وجودش گریه او عمر را ضایع بود
نی بود از جام اورا نصیب نی سهم⁹⁶

Nefs üzre ağlasun zāyi‘ kılan kes ‘ömrini
Câm-ı meyden olmaya aña nasib ile sehim

Sonuç

İbnü'l-Fâriz'in Hamriyye kasidesinin çok sayıda Arapça, Farsça ve Türkçe tercüme ve şerhi bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı mensur eserlerden oluşurken, bir kısmı da mensur-manzum niteliğinde eserlerdir. Mollâ Câmî ile Salâhî Abdullah Efendi'nin şerhleri buna örnektir. Öte yandan sadece manzum tercümeden ibaret olan örnekler de vardır. Abdülmecid Sivasî'nin tercümesi bu anlamda bilinen örneklerden bir tanesidir.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde kasidenin başka manzum tercümelerinin de olduğu görülmüştür. Söz konusu tercümelerden bir tanesi bu çalışmaya konu olmuştur. Müellifi tespit edilemeyen bu tercüme 17. asrın ikinci yarısından önce kaleme alınmış Farsça-Türkçe manzum bir tercümedir. Türk tercüme geleneği içerisinde nadir görülebilecek bir örnek olan bu eser, Arapça, Farsça ve Türkçe'nin şiirdeki ifade kabiliyetlerinin mukayesesi açısından önemli olduğu gibi Arapça ile Farsçanın Türk şiirine etkisinin bir arada görülmesi açısından güzel bir örnektir.

Osmanlı edebi geleneğine özgü tercüme pratiği incelendiğinde, kaynak olan bir metin erek dile tercüme edilirken, kaynak metindeki çağrışımın ve anlam derinliğinin korunması adına kaynak metindeki kelime ve kavramlar tercüme edilmeden erek dile aktarıldığı görülmektedir. Bu hassasiyet, Arapça ve Farsça kökenli kelime ve kavramların Türkçeye girmesini de beraberinde getirmiştir. Nitekim burada da benzer bir sonuçla karşı karşıyayız. Tercümenin Türkçe kısmında, açık ve anlaşılır bir söylem hâkim olmakla birlikte, kullanılan kelime ve kavramlarda Arapça ve Farsça beyitlerin etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Bu etki, dil ve üslubun şekillenmesinde de kendini göstermiştir.

Hamriyye kasidesinin sadece 33 beytini esas alan yazar, birçok şârih ve mütercim gibi tartışma konusu olan sekiz beyti kasideye dahil etmemiştir. Şair, İbnü'l-Fâriz'in Hamriyye'sinde kullandığı vezin yerine, Türk edebiyatında en çok tercih edilen vezinlerden remel bahrinin "Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün" veznini kullanmıştır. Şiirlerini vezne uydurma konusunda başarılı olmakla birlikte vezin zaruretinden dolayı vasıl, med, imale, sekt, zihaf ve tahrir yaptığı yerler de mevcuttur. Ayrıca Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde ses türemesi yaparak kelimeleri Türkçe telaffuzuna göre okuduğu çok sayıda örnek vardır.

Tercümenin tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır. Nüshalar kütüphane kayıtlarında "Kasîdeti'l-Hamriyye" adıyla kayıtlı olduğundan bunların, Hamriyye kasidesinin tercümesi olduğu, içeriği incelendikten sonra anlaşılmıştır. Dolayısıyla yazma eserler üzerine yazılmış notlar ve kütüphane kayıtlarındaki bilgiler kimi zaman eksik veya yanlış olabilmektedir. Doğru sonuçlara ulaşabilmek için eserin kendisi okunup incelenmelidir. Konuyla alakalı yapılacak yeni çalışmalar, kasidenin başka tercümelerini de gün yüzüne çıkaracağı muhakkaktır.

⁹⁵ O şaraptan bir pay ve nasibi olmaksızın ömrünü boşa harcayan kimse, kendi nefesine ağlasın.

⁹⁶ Onun kadehinden payı ve nasibi olmaksızın ömrü boşa giden kimse, kendi varlığına ağlasın.

Kaynakça

- Câmî, A. (1309). *Mecmûa-i Monlâ Câmî-levâiyih-i hakikat-şerh-i rubâiyât-levâmi-i şerh-i kasîde-i hamriyye*. Artin Asâduryân Matbaası.
- Dahdâh, R. G. (2003). *Şerhü divâni İbni'l-Fârız* (C. 1). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Deliktaş, S. (1990). *Salâhaddin-i Uşşâkî ve kasîde-i hamriyye şerhi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- İnce, M. (2018). *İbnü'l-Fârız'ın hamriyye kasidesinin Arapça, Farsça ve Türkçe şerhleri* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İnce, M. (2021). *Üzüm çubuğu yaratılmadan evvel.. levâmi-i şerh-i kasîde-i hamriyye levâmi tercümesi*. Büyüyen Ay. *Kasîde-i Hamriyye*. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 00814-018, vr. 290-291.
- Münâvî, A. (ty.). *el-Kevâkibü'd-dürriyye fi-terâcimi's-sâdâti's-süfiyye* (C. 2). Dâru Sâdir.
- Mütercim Âsım Efendi. (2014). *Kâmûs tercümesi* (C. 6). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Nâblusî, A. (ty.). *Lematü'n-nûr'il-mudiyye fi-şerhi'l-ebiyâti's-sebati mine'l-hamriyeti'l-Fâriziye*. İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No. OE_Yz_000783/08.
- Yıldırım, Y. (2015). Abdülmecîd-i Sivasî'nin manzum kasîde-i Hamriyye tercümesi. *İstem*, 25, 151-175.